

Vámosi Katalin

A Rákóczi Múzeum Képzőművészeti Gyűjteménye

A Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma (Sárospatak) Képzőművészeti Gyűjteményének leltár szerinti első darabjai a 18. századi Kuruc rajtaütés című olajfestmény és egy bronzszobor, amelyek Károlyi László és Károlyi István ajándékai, 1949-ből.¹ A gyűjtemény legkorábbi része a 18. századi, 84 darabból álló metszetkollekció, amely a Windischgrätz-család tulajdonában volt. A rézmetszetek Elias Widemann művei, elsősorban történeti személyeket ábrázolnak: Batthyány Ádám, Balassa Ferenc, Bessenyei István, Barkóczy László, Csáky László, Eszterházy Pál, Eszterházy Miklós, Eszterházy László, Eszterházy István, Révai László, Kollonitsch Ulrik, Forgács Zsigmond, Frangepán György portréi.

A 18. és 19. századi festmények tematikailag nagyobb csoportokra oszthatók, amelyek közül a legjelentősebbek:

- a történelmi ábrázolások: csatajelenetek, pl. A török tábor elfoglalása c. olajkép

- a portrék: főként arisztokraták és történeti személyek arcképei, kiemelkedő darabok a Rákóczi és kuruc témájú

képek: Jakobey Károly és László Fülöp II. Rákóczi Ferenc ábrázolásai, az ezerskapitányok ábrázolásai, pl: Csery Imre ezerskapitány portréja; valamint az ifj. Donghó Gyárfás Géza festette zempléni főispánok arcképei.

- a csendéletek: pl: Csendélet halakkal c. olajkép

- Sárospatak ábrázolások: kiemelkedő darabok Keleti Gusztáv és Rohbock metszetei.

A 20. századi gyűjteményi anyag első darabjai az Alkotó Otthonban készült művek közül kerültek ki, Alkotó Otthon maradványként szerepelnek a nyilvántartásban. A grafikák és festmények a „várbeli művészvilágba” engednek bepillantani: az itt alkotó zeneszerzők, irodalmárok, képzőművészek portréi mellett (Herman Lipót: Önarckép, 1953, színes ceruzarajz; R. Molnár László: Huzella Elek zeneszerző portréja, 1954, ceruzarajz; Belányi Viktor: Edvi Illés Aladár című krétarajz, 1952), a vár-ábrázolások, és Sárospatak látképei (Duray Tibor alkotásai, Szentgyörgyi Komél: Sárospataki utcarészlet c. olajfestménye 1955-ből) találhatóak.

Az Alkotó Otthon 1948-59 között

működött a Várban. Az első évben a Perényi–Lorántffy–Bretzenheim-szárnny termeit kapták meg. 1949, az államosítás éve, számos, a Várban működő intézmény számára az utolsó évet jelentette székhelye szempontjából. Így a Református Főiskola Leányinternátusa 1949. augusztus 1-jéig működött a Lorántffy-szárnnyban, s az év végéig a tihanyi Biológiai Kutatóintézet is kiköltözött. A Népfőiskola megszűnésével, illetve a Tömegszervezeti Iskola kiköltözésével a pataki Vár megosztása során már csupán a Vármúzeum és az Alkotó Otthon került szóba.² A Vallási és Közoktatási Minisztérium (VKM) a pataki vár használatát – a Rákóczi Múzeum helységeinek (Vörös-tornyot jelenti) kivételével – 1949 végén följajánlotta a Népművelési Minisztériumnak, amit a tárca átvett és létrehozta a Művészek I. számú Alkotó Otthonát.³ A VKM Bakó Ferenc muzeológust nevezte ki a Múzeum megszervezésére, és az Alkotó Otthon vezetésére – a korábbi igazgató, Rácz István utódjaként – Weisz Ödönt, mint gondnokot.⁴ Rácz István, az európai híru fotóművész, – aki az Alkotó Otthon és a Múzeum alapításánál egyaránt aktívan közreműködött⁵ – már 1948-ban kiállítást rendezett az északi palotaszárnnyban, a művészeketől letétbe

kapott munkákból. Az általa összeállított Sárospataki Képtár katalógusában⁶ említett művekből, számos alkotás került be múzeumunk Képzőművészeti Gyűjteményébe, mint például Barcsay Jenő: Őszi táj című olajfestménye, Szentiványi Lajos: CANNESI TÁJ c. pasztellképe, Gadányi Jenő: Virágcsendélet c. olajfestménye, Molnár C. Pál: Levétel a keresztről c. olajfestménye; grafikák közül Molnár C. Pál fametszetei: Ablaknál, Őszi szántás, Menekülés Egyiptomba, Mária a kiseddel, Szent Sebestyén, valamint Szabó Vladimir ceruzarajjai: Örökösök, Koldusok, Aratók.

Az Alkotó Otthon anyagából számos tárlatot rendeztek Sárospatakon, a Rákóczi Múzeumban. Az első tárlat megnyitására 1955-ben került sor, Magyar Képzőművészek Kiállításai címen, 1956-ban Győri Elek festőművész, Varga Nándor Lajos grafikus és Holló László Munkácsy-díjas festőművész egyéni kiállításai voltak láthatók.⁷ A tárlatsorozatot Balassa Iván indította el. A Műcsarnok és a Rákóczi Múzeum közös kiállítására 1958. október 19. – december 1. között került sor, amelyet retrospektív jelleggel a tíz éves Alkotó Otthon anyagából válogattak.⁸ A megnyitó beszédet László Gyula tartotta. Dombrowszky László festőművész sárospataki fest-

ményeiből 1961-ben rendeztek kiállítást. A múzeum állandó kiállításán is helyet kaptak az egykori Alkotó Otthonban készült alkotások.⁹

Az 1968 után megnyitott tárlatok két intézmény együttes munkáját, gyűjteményi anyagát mutatták be. A Rákóczi Múzeum reneszánsz épületegyüttesében nyitotta meg ugyanis kapuit állandó kiállításával 1968-ban a Sárospataki Galéria. Gyűjteményi anyaga adományokból jött létre. Az adományozó művészeket szoros szálak fűzték az egykori Alkotó Otthonhoz (Béres Ferenc énekművész, Domján József festő- és grafikusművész, Andrásy Kurta János szobrász- és éremművész). A két intézmény, 1982-től vált külön, amikor a Képtár megkapta a Várnegyedben található, egykori volt zárda épületét, amely ekkor általános iskolaként működött.¹⁰

A budapesti Magyar Képzőművészeti Kiállítás sorozaton 1950-től szerepeltek a Sárospataki Alkotó Otthonban készült grafikák, festmények és szobrok. A tizenegyedik tárlat megrendezésére 1968-ban került sor, amely az utolsó volt ilyen címen a magyar művészeti seregszemlék közül.

A 20. századi gyűjteményi rész 1968-ban és 1974-ben állami ajándékokkal bővült, többek között olyan képzőművészek nevei sorakoznak itt, akik a

Sárospataki Alkotó Otthonban is megfordultak, mint például Mácsai István, Böhm Lipót, Sugár Gyula, V. Bazsonyi Arany, Konfár Gyula. Ajándékozás révén kerültek a gyűjteménybe Drahos István fametszetei, Amerigo Tot műve, a Kavicsasszony, Ágotha Margit, Csúsz Ferenc alkotásai. 2001-ben Zugor Sándor, az Egyesült Államokban élő festőművész által adományozott grafikákkal, akvarell és olajképekkel gazdagodott a gyűjtemény (28 darab). Az idén Mayer József kisgrafikai gyűjteményét ajándékozta a múzeumnak, amelyben jelentős számban találunk Fery Antal, Petry Béla, Cseh Gusztáv, Xantus Géza, Moskál Tibor, Domján József, Varga Nándor Lajos készítette ex libriseket, bélyegterveket Légrádi Sándortól, valamint egyedi rajzokat, nyomatokat, akvarelleket Gross Arnold, Zórád Ernő, Reich Károly, Kass János, Aszódi Weil Erzsébet, Barcsay Jenő, Török Endre, Borsos Miklós képzőművészekről. A Sárospatakon és a környékén élt illetve élő művészek, mint Lavotha Géza, Bálint József, Hubay Miklós, Nagy Dezső, Tenkács Tibor, György Antal, Petrasovszky Pál, Tamáska Endre, Bertha Zoltán, Urbán György, Borsi Antal jelentősebb munkáinak megvásárlása elsődleges szempont volt a gyűjtemény

gyarapításánál. 1955-ben Dankó Imre indította el a „Hegyaljai tájak – hegyaljai emberek” című kiállítás-sorozatot, amely évről-évre seregszemléje lett Hegyalja művészeinek.¹¹ A tárlatokat a Rákóczi Múzeumban rendezték, s tematikailag a városhoz, a Várhoz, illetve a Rákócziakhoz kapcsolódtak a bemutatott munkák.

Ajándékozás és vételek során alakult ki az éremgyűjtemény, többek között olyan jelentős alkotók plakettjeiből, mint Asszonyi Tamás, Borsos Miklós, Kiss Nagy András, Vígh Tamás, Gémes Katalin, Györfi Sándor. A plakettek száma nagy arányban növekszik. 1978-ban 45 darabbal, 1979-ben 16 darabbal, 1981-ben 20 darabbal bővült ez a gyűjteményi rész. Az 1967-es állandó kiállításra készült másolatok a Rákóczi-családhoz kapcsolódnak, s a Magyar Nemzeti Múzeumban található eredeti művek alapján készültek. A Rákóczi Múzeum Képzőművészeti Gyűjteményének műtárgyállománya jelenleg 1105 darabból áll.

1 MNM RM Képzőművészeti Leltárkönyve 1952.

2 Magyar Országos Levéltár (MOL) XIX-I-h-16276968-1950. VKM részére címzett levél a Sárospataki Rákóczi Vár helységeinek megosztásáról.

3 MOL XIX-I-3-a 51.d. 1713/1. A Népművelési Minisztérium 1950. január 9. kelt levele: Átirat a Kultuszminiszterhez a Sárospataki Vár ügyében.

4 Az Alkotó Otthon gondnoka 1951. október 5-től Weber Erich, majd Hustáci Sándor, 1955-58 között Tömösközy Ilona, és az utolsó évben Gadó György.

5 Rácz István sárospataki tevékenységéről és az Alkotó Otthon létrehozásáról lásd önéletrajzát: *A Semmi partján*, Magvető Könyvkiadó, 1991, 421.skk.o.

6 Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, An. 6761.

7 1970-ben Győri Elek emlékkiállítást rendezték a Rákóczi Múzeumban.

8 SRM Adattára, ltsz. 58–35. Meghívó a 10 éves a Sárospataki Művészotthon c. kiállításra.

9 Balassa Iván: *Vezető a Sárospataki Várban*, A Sárospataki Rákóczi Múzeum Füzetei 8., Sárospatak, 1960, 45.o.

10 Vámosi Katalin: *A Sárospataki Képtár*, in: *Kortárs magyar művészeti lexikon*, 3. kötet, Enciklopédia Kiadó, 2001, 318.o.; Bordás István – Dobrik István: *A Sárospataki Képtár Bérés Ferenc-gyűjteménye = Zempléni Múzsa*, 2001. 4. szám, 47-49.o.

11 Dankó Imre: *A „Hegyaljai tájak – hegyaljai emberek” kiállításáról = Borsodi Szemle*, VII. évf. 1. szám, 1963, 84-85.o.